

MİLLİ İQTİSADI MODELƏR – STABİL İNSTİTUTLAR ÇƏRÇİVƏSİNDƏ İNKİŞAF EDƏN SUVEREN DÖVLƏTİN İQTİSADİYYATI KİMİ

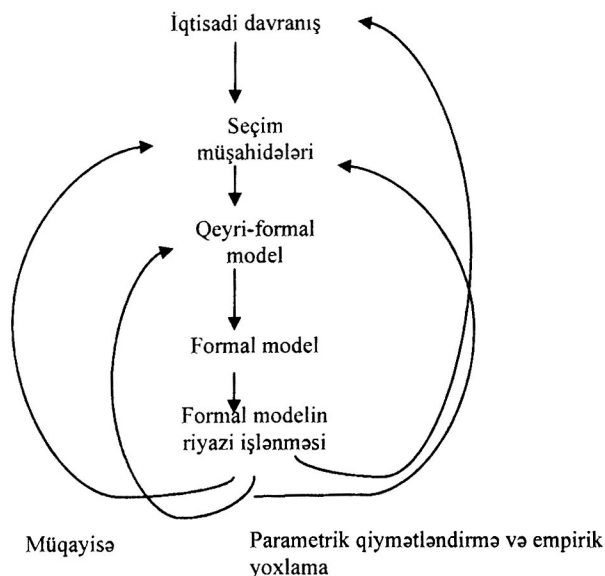
M.Y.YADULLA

mehribanyadulla@gmail.com

İqtisadi model – iqtisadi hadisənin rəsmiyyətə salınmış təsviridir ki, bunun da strukturunu həm obyektiv xüsusiyyətlərlə, həm də tədqiqatın subyektiv məqsədli xarakteri ilə müəyyən olunur.

Açar sözlər: formal model, qeyri-formal model, iqtisadiyyatın milli modelləri, istehsal imkanları ayrısı, insan resursları.

Modelin yaradılması məlumatın müəyyən hissəsinin itirilməsi ilə bağlıdır. Bu ikinci dərəcəli hadisələrdən təcrid olunmağa, sistemin əsas elementlərinə və onların qarşılıqlı əlaqələrinə diqqəti cəmləməyə şərait yaradır. Modelə hazır halda daxil olunan məlum kəmiyyətlər *exzogen*, qarşıya qoyulan vəzifələrin həlli zamanı model çərçivəsində alınan kəmiyyətlər isə, *endogen* adlanır. Modelin obyektiv iqtisadi həqiqətlə əlaqəsi ikilidir: bir tərəfdən, model real aləmi əks etdirir, şərti olaraq onun təcəssümüdür, digər tərəfdən isə, qarşıya qoyulan məqsədlərə uyğun olaraq, onun başqa şəkllə salınmasına xidmət edir. Ona görə də, modelin qurulma prosesində onun konkretləşməsi və dəqiqləşdirmələr aparılır.

Modelin qurulma prosesi bir qayda olaraq, seçim xarakteri daşıyır. Ona görə də, birinci mərhələdə modelləşməyə məruz qalacaq prosesin müşahidələrinin seçimi baş verir. Orijinal problemin axtarışında və təqdim olunmasındakı uğur bir

sıra amillərdən asılıdır. Bunların sırasında intuisiya, tədqiqatçının şəxsi təcrübəsi, həmçinin uğur da sonuncu rolu oynamır.

Xülasə olunmuş hipotezə əvvəlcə qeyri-formal model formasında tərtib olunur. **Qeyri-formal model** – elə modeldir ki, izah edən və izah olunan dəyişənlər kifayət qədər dürrüst müəyyən olunmayıb. Bu mərhələdə tədqiqatçı müxtəlif fərziyyələri nəzərdən keçirir və onlardan hansının mütləq olduğunu, hansının isə, nisbətən artıq xarakter daşdığını anlamağa çalışır.

Formal model – elə modeldir ki, burada bütün dəyişənlər riyazi cəhətdən dürrüst müəyyən olunur. O, üsulların standart yığımını nəzərdə tutur və onun mümkün xülasələri proqnoza məruz qalır. **Bu proqnozun mütləq reallaşacağı demək deyil, amma tədqiqatın məqsədləri, vasitələri, alətləri artıq dəqiq müəyyən olunur.** Məhz bu mərhələdə çoxsaylı səhvlər mümkündür, belə ki, qeyri-formal modelin formal modelə çevrilməsi məlumatların müəyyən hissəsinin itirilməsi və riyazi aparatda onun məzmununun qeyri-adekvat müəyyənliyi ilə bağlıdır. Riyazi aparatın özü qeyri-formal modelə qeyri-adekvat ola biləcək müəyyən fərziyyələri nəzərdə tutur (məsələn, seçicinin səmərəliliyi, onun üstünlük verdiklərinin daimiliyi və s.).

İqtisadiyyatın milli modelləri – stabil institutlar çərçivəsində inkişaf edən suveren dövlətin iqtisadiyyatıdır. Əgər müəyyən ölkə qruplarında eyni (və ya oxşar) sosial-iqtisadi institutlar istifadə olunursa, iqtisadçılar *regional iqtisadi modellərdən* danışırlar. Məsələn, nəinki İsveç, həm də Skandinaviya iqtisadi modeli haqqında danışırlar, belə ki, bütün Skandinaviya ölkələrində sosial-iqtisadi inkişafın bəzi oxşar xüsusiyyətləri var (əsasən, güclü dövlət tənzimlənməsi, bu da hər şeydən əvvəl, sosial siyasətə əsaslanır).

İqtisadiyyatın milli modelini yaradarkən dövlət, biznes və vətəndaş cəmiyyəti həmişə obyektiv olaraq malik olduğu resurslarla məhdudlaşır. Bu resurs məhdudluğunu istehsal imkanları ayrısı modelinin köməyiylə təhlil edirlər.

Ədəbiyyat

1. Нуреев Р.М. Экономический строй докапиталистических формаций. Душанбе: Дониш, 1989, с. 89.
2. Sezilməyən lənət//Biznesin nəzəriyyə və praktikası. "Vedomosti" qəzetinin və "Smart Money" jurnalının materialları əsasında ali məktəblər üçün materiallar toplusu. 2007, №1, с. 9.
3. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий//Общественные науки и современность. 2001, №3, с. 124.
4. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий//Общественные науки и современность. 2001, №3, с. 128.

Ядулла М.Я.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ – КАК ЭКОНОМИКА СУВЕРЕННОГО ГОСУДАРСТВА, РАЗВИВАЮЩЕЙСЯ В РАМКАХ СТАБИЛЬНЫХ ИНСТИТУТОВ

Резюме

В статье рассматриваются факторы, влияющие на формирование национальных и региональных моделей. Национальная модель экономики – это экономика суверенного государства, которая развивается в рамках стабильных институтов. Поэтому при типологизации моделей экономики в качестве критериев рассматривается национальная специфика объективно данных ресурсов и субъективно выбранные институты.

***Ключевые слова:** формальный модел, неформальный модел, национальные модели экономики кривая производственных возможностей, человеческие ресурсы.*

Yadulla M.Y.

NATIONAL ECONOMIC MODELS – AS THE ECONOMY OF A SOVEREIGN STATE, DEVELOPING WITHIN THE FRAMEWORK OF STABLE INSTITUTIONS

Summary

This article discusses the factors affecting the formation of national and regional models. The national model of the economy is the economy of a sovereign state, which develops within the framework of stable institutions. Therefore, in the typology of models of the economy as the criteria considered national specific data objectively and subjectively selected resource institutions.

***Keywords:** formal model, informal model, national models of the economy, curve of production opportunities, human resources.*